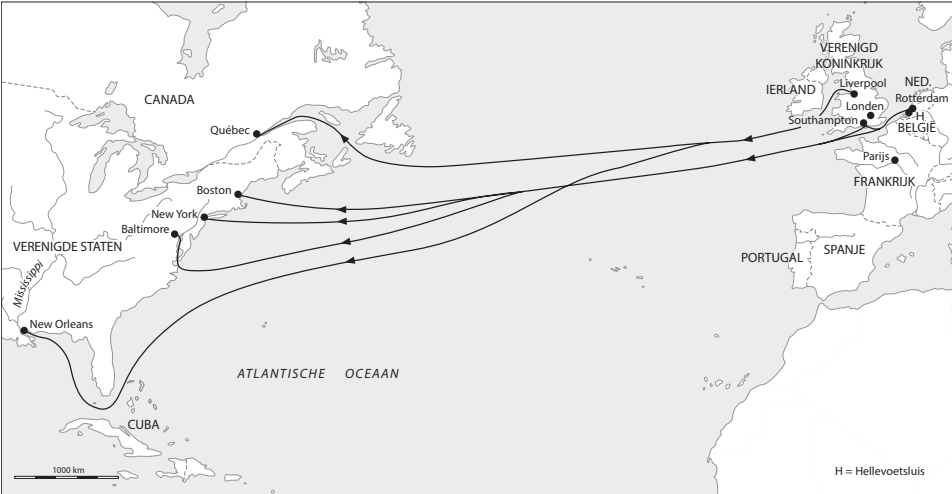
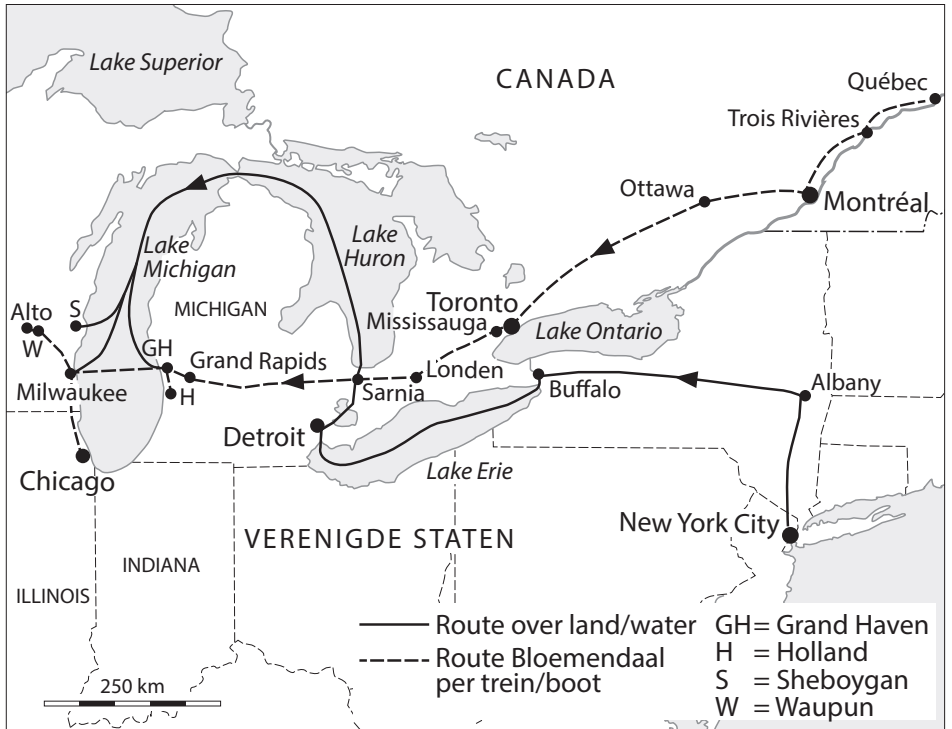

Inhoud

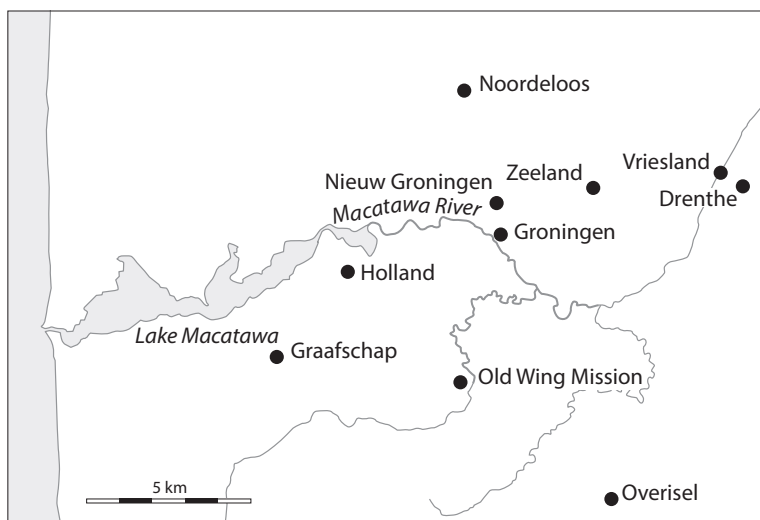
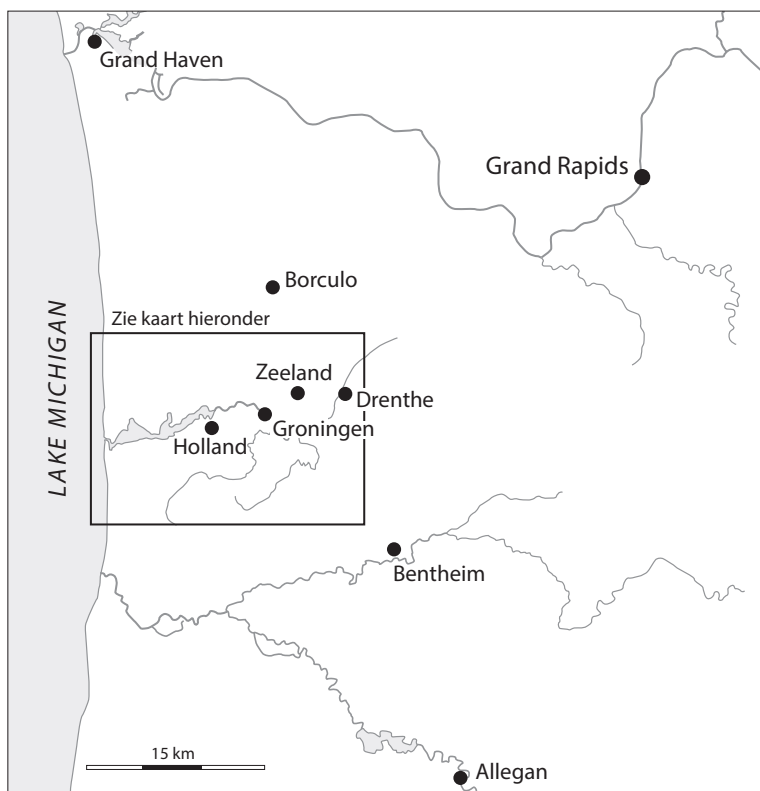
1	Nederlandse emigratie naar Amerika	13
	<i>De bever</i>	27
2	Het Nederland waaruit de emigranten vertrokken	31
3	De landverhuizers vertrekken	70
	<i>De wolf</i>	123
4	Hakken, ploegen en ontwateren	128
5	De kamp tegen de wildernis	175
	<i>De Noord-Amerikaanse trekduif</i>	219
6	Waren de Nederlandse immigranten uitzonderlijk?	223
	<i>De bizon</i>	267
7	Nieuwe verhalen over Amerika en over de wildernis	272
	Verantwoording	309
	Noten	317
	Geraadpleegde archieven	389
	Geraadpleegde literatuur	390
	Register	427

Voornaamste routes over de Atlantische Oceaan

Mogelijke routes over land en water in Noord-Amerika

De Nederlandse nederzetting Holland in Michigan

Nederlandse nederzettingen op de prairies in het Midden-Westen

Nederlandse emigratie naar Amerika

In 1976 vieren de Verenigde Staten hun 200-jarig bestaan als federale staat. Dat gebeurt met de nodige feestelijkheden, plechtige bijeenkomsten en uiteraard de uitgifte van speciale munten. Maar de voorbereidingen van de herdenking verlopen verre van vlekkeloos, het eerste organiserend comité wordt wegens onenigheid over de opzet ontbonden. Het land worstelt met de nasleep van de Vietnamoorlog en men kan het moeilijk eens worden over de aard van de herdenking. Er blijkt behoefte aan eenheid op basis van de klassieke waarden en een meer exclusieve, haast nostalgische, lezing van de geschiedenis. Een nieuw, meer traditioneel georiënteerd comité treedt aan. Dit pakt vervolgens royaal uit en de twee eeuwen vrijheid worden uitbundig bejubeld. De evenementen beginnen met een tour van de *American Freedom Train* door heel het land. Raak gekozen, want, al zou je het niet zeggen als je de huidige staat van het railvervoer ervaart, de trein heeft een cruciale rol gespeeld in het ontstaan van het Amerika zoals wij dat nu kennen. Alle staten, op Alaska en Hawaii na, worden aangedaan, 48 in totaal. Bij Boston wordt de slag om Lexington, waarmee de vrijheidstrijd begon, herdacht en weerklinkt opnieuw 'het schot dat de hele wereld hoorde'. De oude koloniale machthebber laat zien dat hij nu aan de goede kant van de geschiedenis staat. Koningin Elizabeth II biedt op 6 juli in Philadelphia namens het Britse volk een replica aan van de *Liberty Bell* met daarin gegraveerd de tekst *Let Freedom Ring*.¹ De DIS (*Dutch International Society*), een club immigranten met Nederlandse wortels, grijpt de herdenking aan om de relatie met hun nieuwe vaderland zichtbaar te maken in een kunstwerk.

Ze geven die opdracht aan de schilder Chris Stoffel Overvoorde (1934-2019) uit Grand Rapids. Hij vervaardigt vier schilderijen, elk

met een episode uit de Nederlands-Amerikaanse relaties. Overvoorde kiest ervoor om de belangrijke personen in de emigratie-geschiedenis centraal te plaatsen, steeds in een bij die tijd passend landschappelijk decor. De vier werken worden nog in het herdenkingsjaar aangeboden aan de toenmalige president Gerald R. Ford, de eerste en tot nu toe enige president afkomstig uit de staat Michigan. Ze maken nu deel uit van de collectie van het President Ford Museum te Grand Rapids.

Emigratie naar het Midden-Westen

Het eerste schilderij, met als titel *New World Exploration*, laat de Nederlandse invloed zien kort na de ontdekkingsreis van Henry Hudson in 1609. Overvoorde legt op dit eerste doek de nadruk op de stichting van Nieuw-Amsterdam, het latere New York. Dat spreekt ook in 1976 nog tot de verbeelding. Maar de Nederlandse culturele invloed strekt zich in de eerste helft van de zeventiende eeuw uit over een veel groter gebied, ruwweg tussen de Delaware-rivier in het zuiden en Cape Cod in het noorden. Die invloed is ook groter geweest dan de Engelse geschiedschrijving ons doet geloven.² Het kerngebied is de Hudson-vallei en de kernactiviteit is handel, met name in beverbont. De beschrijvingen van advocaat Adriaen van der Donck en zendeling Johannes Megapolensis zijn rijke bronnen over de natuur uit die tijd.³ In die begintijd komt het niet tot groot-scheepse emigratie en na de overname door de Engelsen in 1664 droogt het stroompje nagenoeg op. Uiteindelijk zijn er in de eerste twee eeuwen zo'n tienduizend Nederlanders naar de Nieuwe Wereld vertrokken. Dat wordt anders in het midden van de negentiende eeuw. Het schilderij over die tweede episode draagt als titel *The Migration* en beeldt de emigratie naar het Midden-Westen uit zoals die vanaf 1846 op gang kwam (figuur 1.1). Als we kijken naar de afgebeelde personen wordt duidelijk dat het hier niet gaat over alle Nederlandse immigranten, maar dat er door de opdrachtgevers en Overvoorde is ingezoomd op een speciale groep, grotendeels bestaande uit orthodoxe protestanten.

1.1 *The Migration* door Chris Stoffel Overvoorde

Op de voorgrond zien we de leiders van die emigratie. Rechts ds. Albertus van Raalte en naast hem op de eerste rij ds. Hendrik Scholte. Tussen hen in zien we ds. Cornelius van der Meulen. Helemaal links staat de arts dr. J. Roelofsz en naast hem zien we boerin Aafje Kruyf-Overkamp, beiden uit Pella. Op de tweede rij in het midden staat zowaar een katholiek. Het is *Father* Johannes van den Broek, de initiator van nederzettingen in Wisconsin. Een beetje apart van de groep, rechtsboven tussen de takken, is Maarten van Buren uit Kinderhook, NY afgebeeld. Maarten, later Martin, is een nazaat van een zeventiende-eeuwse Nederlandse immigrant. Hij schopt het tot president (1837-1841) en geldt als een van de stichters van de Democratische Partij. Hier symboliseert hij de verbinding tussen de eerste en de tweede episode. De blokhutten in het bos staan model voor de eenvoud van het begin en de nieuwe tijd arriveert in de vorm van een vierbaanssnelweg inclusief auto's. We zien de transformatie van het landschap zoals de immigranten dat hadden aangetroffen: de oerbossen van West-Michigan en de golvende prairie van Iowa. Die bossen, inclusief hun oorspronkelijke bewoners, zijn aan het eind van de negentiende eeuw nagenoeg verdwenen en op de prairie grazen geen bizonen meer, maar wordt mais verbouwd.

Thema's

Het hier afgebeelde werk van Overvoorde brengt de thema's van dit boek in één beeld samen. Centraal staan de negentiende-eeuwse Nederlandse immigranten en de transformatie van hun omgeving, de Noord-Amerikaanse wildernis. Zowel over die immigranten als over die transformatie is al het nodige onderzocht en geschreven.⁴ In die literatuur over de mensen is veel aandacht uitgegaan naar hun religieuze achtergrond, hun opmerkelijke sociaaleconomische ontwikkeling en hun – al dan niet unieke – bijdrage aan de Amerikaanse samenleving. Publicaties over de wildernis – en de teloorgang ervan – zijn er eveneens in overvloed en ze bestrijken een brede thematiek, variërend van conceptueel tot feitelijk en van lokaal tot nationaal.⁵ Frederick Jackson Turner ziet in de *Frontier* – de frontlijn van de wildernis die steeds verder westwaarts opschuift – zelfs een vormend concept voor de jonge natie.⁶ In andere studies gaat het over de vraag waarom we de term 'wildernis' gebruiken naast het woord natuur en waarom de bizon en de wolf zo fanatiek worden bestreden. Maar studies over de combinatie van cultuur en natuur, over de rol van deze Nederlandse immigranten bij die transformatie en over hun religieuze opvattingen over de natuur en het verdwijnen van de wildernis, zijn er nauwelijks. Dit boek zal hopelijk laten zien dat het de moeite waard is om erover te schrijven, zowel over de negentiende eeuw, als over de spelers en hun ideeën, als over de wildernis, die zoveel meer is dan een decor. Hierbij laten we waar mogelijk de mensen zelf aan het woord door bronnen uit die tijd te gebruiken.⁷ Dat brengt ons het dichtst bij hun leefwereld.

De negentiende eeuw

Voor de westelijke wereld is de negentiende eeuw een belangrijke en formatieve eeuw geweest.⁸ Het is voor veel landen een tijd van economische en sociale transformatie, met als trefwoorden vooruitgang, groei en verbetering.⁹ Maar bijna nergens ter wereld is er in die eeuw zoveel veranderd als in het gebied dat wij nu kennen als de Verenigde Staten van Amerika. Europese naties als Engeland, Frankrijk, Rusland en Spanje zijn grotendeels uit dat land verdreven. Terwijl het land in de jaren na de onafhankelijkheidsverkla-

ring bestaat uit een federatie van dertien staten aan de oostkust, telt het ruim een eeuw later, aan het begin van de twintigste eeuw, achtenveertig staten en heeft het ruwweg zijn huidige omvang. De negentiende eeuw zet in met de inmiddels legendarische expeditie onder leiding van Meriwether Lewis en William Clark, die in opdracht van president Thomas Jefferson de bovenloop van de rivier de Missouri verkennen en moeten nagaan of er een passage is naar de Stille Oceaan. Ze trekken door het gebied dat Jefferson kort daarvoor van Napoleon heeft gekocht. Hun tocht, die duurt van 1804 tot 1806, levert een schat aan informatie op en is tevens de eerste duidelijke confrontatie van 'Washington' met de oorspronkelijke bewoners van dit gebied. Lewis en Clark presenteren zich nadrukkelijk als vertegenwoordigers van de grote *chief* uit de hoofdstad van het land waartoe het Midden-Westen nu ook behoort. De expeditie verloopt vreedzaam, maar blijft niet zonder gevolgen. Vanaf de oostkust groeit de nieuwe natie onstuitbaar westwaarts. Imposante schilderijen leggen dit vast voor het nageslacht.¹⁰ Verovering en annexatie worden gevoed door de gedachte dat dit een haast religieuze opdracht, een *Manifest Destiny*, voor de jonge natie is.¹¹ Men vecht een bloedige burgeroorlog uit, waarvan de gevolgen tot in onze tijd merkbaar zijn, al was het alleen al omdat elke zichzelf respecterende Amerikaanse boekhandel een royale plank met *Civil War Literature* heeft, die regelmatig wordt aangevuld met nieuw verschenen publicaties. De slavernij wordt officieel afgeschaft, ook al verdwijnen rassensegregatie, discriminatie en sociale ongelijkheid niet.

In de loop van die turbulente negentiende eeuw komt een massale emigratie vanuit de Oude Wereld op gang, gevolgd door een ongekende economische ontwikkeling van het nieuwe continent, met technologische vondsten die de hele wereld verbazen. Dat alles gaat hand in hand met een grootschalige transformatie van de natuur en het landschap; bestrijding, verdrijving en marginalisatie van de oorspronkelijke bewoners, het nagenoeg uitroeien van de bizon en de wolf en het volledig doen uitsterven van de kleurrijke trekduif. Met als tragisch einde het in reservaten opbergen en conserveren van de resterende aantallen 'wilden' en overgebleven plukjes wildernis. Dit boek gaat in op de rol die de Nederlandse immigranten in

dit ‘standaard’-verhaal van vooruitgang en verlies spelen en ook op de vraag of dit verhaal herziening behoeft in het licht van recente studies.

Landverhuizers en Volksplanters

De Nieuwe Wereld oefent een enorme aantrekkingskracht uit op mensen die om wat voor reden dan ook verlangen naar een nieuw begin. Rond 1840 begint de trans-Atlantische trek goed op gang te komen. Aan het eind van de eeuw ontstaat discussie over de instroom van Chinese arbeiders en dat leidt in 1882 tot de eerste migratiebeperkende wet, de *Chinese Exclusion Act*. Voortaan krijgen Chinezen alleen onder strenge voorwaarden een inreisvisum. In 1924 worden voor immigranten uit alle landen quota ingesteld in de *Johnson-Reed Act*. Dat gebeurt op basis van de volkstelling uit 1890. Van het aantal immigranten uit een bepaald land dat al in 1890 in de vs woont, mag na 1924 twee procent uit dat land per jaar binnenkomen. Dit referentiejaar verraaft dat de Amerikaanse overheid vooral niet-Europese immigranten wil weren. Daarna blijven er restricties en in 1940 wordt een Green Card – een verblijfsvergunning voor onbepaalde tijd – verplicht gesteld.

Onder de miljoenen die uit de Oude Wereld naar Noord-Amerika emigreren bevinden zich ook duizenden Nederlanders. Ons land is daarmee geen grote leverancier van deze ‘landverhuizers’, zoals ze in die tijd genoemd worden. De aantallen blijven voor de lange negentiende eeuw (1800 tot 1920) steken op circa 250 000.¹² Het Nederlandse aandeel in de trans-Atlantische emigratie is daarmee bescheiden in vergelijking met de miljoenen Duitsers, Ieren, Italianen en Oost-Europese Joden die in dezelfde periode de oversteek maken.¹³ Heel precieze cijfers ontbreken want de registratie is om tal van redenen gebrekkig. Economische malaise en het ontbreken van een perspectief op verbetering zijn de voornaamste motieven om te vertrekken, maar er zijn natuurlijk ook mensen die het avontuur zoeken. Voor sommige groepen speelt mee dat ze om sociale of godsdienstige redenen gediscrimineerd worden in hun vaderland.